

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1-8
2. Giscard d'Estaing, continuïteit en verandering 1974-1981	9-15
2.1- Valery Giscard d'Estaing	9-10
2.2- Crisis en eurosclerosis	11-12
2.3- Prioriteiten binnen de Europese Gemeenschappen	12-13
2.4- Het einde van Giscard	14-15
2.5- Conclusie	15
3. Mitterrand: prins van ambivalentie 1981-1983	16-23
3.1- François Mitterrand	16-17
3.2- Spaanse concurrentie	17-19
3.3- De noord-zuid kloof	19-21
3.4- Stappen richting Europese expansie	21-23
3.5- Conclusie	23
4. Mitterrand: de man van Europa 1983-1986	24-31
4.1- De EMS-crisis	24-25
4.2- Mitterrand en de visie op Europa	25-29
4.3- Conclusie	29-31
5. Conclusie	32-33
6. Bibliografie	34-38
6.1- Primaire bronnen	34
6.2- Secundaire bronnen	34-37
6.3- Websites	37-38
6.4- Overig	38

1.

Inleiding

De uitbreiding van de Europese Unie is een geliefd onderwerp bij de media en wetenschappers. Verscheidene theorieën omtrent dit Europese Unie specifieke fenomeen hebben zich in de loop der jaren ontwikkeld. Vandaag de dag is het kandidaat-lidmaatschap en de mogelijke toetreding van Turkije tot de Europese Unie veel in het nieuws. Bij deze uitbreiding zijn er partijen voorstander van Europese uitbreiding en partijen die zich fel verzetten tegen de eventuele expansie.

Een van de grote pleitbezorgers van de expansie van de Europese Unie met Turkije is Spanje. Mogelijk enerzijds om de diplomatieke banden met het Midden-Oosten en centraal Azië aan te sterken. Eveneens anderzijds omdat Spanje als geen ander weet hoe het is om afhankelijk te zijn van de genomen beslissingen door de lidstaten van de Europese Unie.¹

Dit onderzoek zal zich richten op het toelatingsproces dat voorafging aan de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen, later omgedoopt tot de Europese Unie. Net als de toetreding van Turkije tot de Europese Unie werd ook de toetreding van Spanje zeer betwist. Frankrijk verzette zich in eerste instantie heftig tegen de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. Echter later veranderde dit standpunt rigoureuus veranderen en stemde uiteindelijk ook Frankrijk in met de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. Juni 1985 werd het toetredingsverdrag getekend, als resultaat van een lange periode discussiëren over de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen.²

Gedurende het dictatoriale regime van *Generalísimo* Francisco Franco, die in 1939 aan de macht kwam in Spanje na het winnen van de bloederige burgeroorlog, raakte Spanje in toenemende mate geïsoleerd van de rest van Europa. Vlak na de Tweede Wereld Oorlog beleefden veel West-Europese landen een economische heropleving die gestimuleerd werd door het Europees Herstel Programma (EHP), een Amerikaans plan dat de naoorlogse Europese economieën nieuw leven in moest blazen. Het autarkische beleid van Franco had er echter

1 Kirsty Hughes, 'Turkey and the European Union. Just another enlargement? Exploring the implications of Turkish accession' (2004) p.7.

2 Otto Holman, *Integrating southern Europe. EC Expansion and the transnationalisation of Spain* (Amsterdam 1993) p.203.

voor lange tijd voor gezorgd dat Spanje geen graantje had mee kunnen pikken van de economische explosie die plaats vond in de rest van West-Europa.³

Op advies van *Opus Dei*, het prelatuur van de katholieke kerk, besloot Franco, die uiterst katholiek was, eieren voor zijn geld te kiezen. Autarkie bleek weinig vruchtbaar en had Spanje in grote economische problemen gebracht. Het veranderen van beleid, vanwege significante economische problemen, betekende niet dat Franco zijn tirannie tot een einde was gekomen. De omslag in het beleid van Franco maakte dat Spanje afstand nam van autarkie en zich meer open opstelde naar onder andere haar buurlanden.⁴

Daarnaast was men in West-Europa nog steeds weinig gerustgesteld door het nieuwe beleid van Franco in Spanje. Spanje had dan niet daadwerkelijk meegedaan aan de Tweede Wereld Oorlog, wel had zij de asmogendheden gesteund. De harde kern van de asmogendheden bestond uit de landen Duitsland, Italië en Japan. Zo had steun van de asmogendheden ervoor gezorgd dat Franco de burgeroorlog in Spanje had gewonnen. Iets wat lastig goed te praten was en wat de banden met de andere West-Europese landen alles behalve versterkte.⁵

Met name de nieuwe West-Europese afkeer voor nationalistische ideologieën, de Amerikaanse aanmoediging voor internationale samenwerking, de urgentie van economisch herstel en de ambiance van de koude oorlog hadden gezorgd voor een toename in strikt bilaterale relaties tussen de Europese machten. Sinds de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) in 1952 en de latere oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) ondergingen de zes lidstaten, Frankrijk, West-Duitsland, Italië, Nederland, België en Luxemburg, een lang proces van Europese integratie.

Met het uitvoeren van het nieuwe beleid van Franco werden nieuwe wegen bewandeld. Zo was het voor Spanje van groot belang dat zij zou kunnen meeliften op de voordelen van het EHP die herstel van de westerse economie en internationale handel beoogde. Een andere doelstelling was de volledige toetreding van Spanje tot de Noord-Atlantische Verdrags Organisatie (NAVO).⁶

3 William Hitchcock, *The struggle for Europe. The turbulent history of a divided continent, 1945 to the present* (New York 2004) pp.270-272.

4 William Hitchcock 2004 (zie noot 3) pp.272-274.

5 Sebastián Royo, Paul Christopher Manuel, 'Some lessons from the fifteenth anniversary of the accession of Portugal and Spain to the European Union' in: Sebastián Royo, Paul Christopher Manuel, *Spain and Portugal in the European Union. The first fifteen years* (Londen 2003) p.3.

6 Florentine Portero, 'Spain, Britain and the Cold War' in: Sebastian Balfour, Paul Preston, *Spain and*

Beide doelstellingen werden niet met hoorngeschal ontvangen in West-Europa. Een antidemocratisch land dat zich in het verleden aan de zijde van de Duitsers had geschaard was in geen enkel opzicht een land dat zich kon meten met de andere landen die Marshall hulp ontvingen of lid waren van de NAVO. Franco was overtuigd van het feit dat een dergelijk regime zoals hij dat had opgezet de enige manier was om zich te behoeden voor het rode gevaar, het communisme. Mede door deze anticommunistische ideologie, met op de achtergrond toenemende spanningen tussen het kapitalistische westen en de communistische Sovjet-Unie, werd Spanje in 1959 lid van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (OEEES), een organisatie die ondersteuning bood bij de uitvoering van het Marshall Plan.⁷

Het lidmaatschap bij de OEEES was de enige band die Spanje op had weten te zetten met de West-Europese landen. Van verdere Europese integratie met Spanje was nog geen sprake, er was enkel sprake van een puur commerciële relatie tussen Spanje en de Gemeenschap.⁸ Op 14 februari 1962 stuurde de Spaanse minister van buitenlandse zaken, Fernando Castiella, een brief naar de president van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, Walter Hallstein, ingaande op een mogelijke toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. Dit verzoek werd afgewezen vanwege een in juni 1962 aangenomen resolutie te München welke stelde dat alleen democratische landen lid mochten worden van de Europese Gemeenschappen. Spanje was nog steeds in handen van alleenheerser Franco en voldeed dus niet aan de voornaamste eis van lidmaatschap.

De dood van Franco, op 22 juli 1977, en het aantreden van zijn opvolger koning Juan Carlos zou de toekomst van Spanje substantieel veranderen. Juan Carlos was een minder toegewijd *franquist*, ondanks de jarenlange indoctrinatie, en verkoos het volk boven eigen belangen. Spanje, nog maar net verlost uit de ijzeren greep van een dictator, klom uit het diepe dal van relatieve isolatie en baande haar weg naar democratie. De transitie verliep spoedig en werd dan ook door vele bestempeld als ideaal model. Voor het eerst in veertig jaar vonden er weer vrije verkiezingen plaats, voorafgaand werd de socialistische partij gelegaliseerd, en werd Spanje lid van de NAVO.

the great powers in the twentieth century (2e ed. London 2002) pp.223-224.

⁷ Sebastián Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) pp.3-4.

⁸ Woordvoerdersgroep van de Commissie van de Europese Gemeenschappen en het Directoraat-Generaal voor informatie, 'Europe information external relations – Spain and the European Community 43/81 (Brussel 1981) p.1.

Of Spanje daadwerkelijk zo'n revolutionaire transitie naar democratie heeft doorgemaakt wordt de laatste decennia betwijfeld. De fundamenten van het hedendaagse democratische Spanje zijn gebouwd met het geld van de voormalige franquisten die ondanks hun gruweldaden ongestraft zijn gebleven. Volgens enkele is de Spaanse media voor het overgrote deel in handen van diezelfde aanhangers en is de Opus Dei nog steeds zeer invloedrijk.

Het woord 'politiek' in Spanje heeft niet dezelfde semantische waarde als voor de gemiddelde Nederlander. De Spaanse politiek is grotendeels gebaseerd op de uitwisseling van stemmen tussen de Partido Popular (PP), de grootste oppositie partij van Spanje met een groot aantal franquistische leden, en de Partida Socialista Obrero Español (PSOE). Binnen deze partijen, met name in de PP, heeft de elite het voor het zeggen. De binnenlandse politiek in Spanje is nog steeds grotendeels in handen van de elite en de franquisten. Men zou zich af kunnen vragen of Spanje daadwerkelijk een rolmodel is voor landen die een dergelijke transitie naar democratie nog moeten maken.⁹

Op 26 juli 1977 meldde Spanje zich officieel aan als kandidaat lidstaat voor de EGKS, de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (EGA) en de EEG, samen bekend onder de noemer Europese Gemeenschappen. In februari 1979 begonnen de formele besprekingen over de toetreding. Het al dan niet toetreden van Spanje tot de Europese Gemeenschappen lag in de handen van de afzonderlijke lidstaten en met het vetorecht leverde dit heel wat spanning op. Een bijzonder complex vraagstuk met vele voor- en tegens. Spanje had tijdens haar dictatoriale verleden de asmogendheden gepousseerd wat door de lidstaten niet op prijs werd gesteld. Maar eveneens had Spanje zich tevens verzet tegen de communistische ideologie en dit viel wel in goede aarde bij de lidstaten.¹⁰

Daarnaast was de in 1962 primaire reden om Spanje af te wijzen, het zijn van een ondemocratisch land, als kandidaat lidstaat voor de Europese Gemeenschappen niet langer aan de orde. Het kersverse democratische Spanje voldeed nu aan een zeer belangrijke eis, al dan niet de belangrijkste, en overleggen omtrent de toetreding konden niet langer meer met gegronde reden onder de deурmat worden geveegd.¹¹

Zoals gezegd gingen de overleggen omtrent de toetreding van Spanje tot

9 Mariano Torcal, Pradeep Chhibber, 'Elites, cleavages y sistema de partidos en una democracia consolidada. España 1986-1992' in: Revista de Investigaciones Sociológicas 69 (1995) pp. 7-11, 35.

10 Suárez, A., 'Solicitud de adhesión de España a la Comunidad Europea del Carbón y del Acero'. Geraadpleegd 23 mei 2011.

11 Sebastián Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) pp.5-9.

de Europese Gemeenschappen niet geheel zonder slag of stoot. Gebukt gaande onder een omvangrijke oliecrisis, met als gevolg het uiteenvallen van het *Bretton Woods* systeem van stabiele wisselkoersen, en de daaropvolgende trubbels binnen de Europese Gemeenschappen zelf was het krijgen van consensus onder de lidstaten een netelige taak.¹²

Frankrijk profileerde zich als de voornaamste tegenstander van de toetreding, een rol die ze ook met de recente Turkse toetreding overleggen op zich neemt. Zowel onder president Valéry Giscard d'Estaing, welke regeerde van 1974 tot en met 1981, als tijdens de presidentiële ambtsperiode van François Maurice Adrien Marie Mitterrand, van 1981 tot en met 1995, speelde economische belangen een significante rol in het verzet tegen de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. Immers fruit, groenten en olijfolie konden veel efficiënter en dus goedkoper geproduceerd en verkocht worden wanneer deze afkomstig waren uit Spanje.¹³

Om die reden zou het dan ook veel voordeliger zijn voor andere landen om Spaanse producten in te kopen in plaats van Franse producten. De toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen zou Frankrijk in haar portemonnee voelen en haar landbouwsector schade berokkenen.¹⁴

Een van de meest gebruikte standaard werken toegespitst op de Europese Unie en Europese integratie is dat van Andrew Moravcsik. Om die reden mag de theorie van Andrew Moravcsik dan ook niet ontbreken bij het bestuderen van deze specifieke casus van Europese integratie en expansie. De theorie betreft het liberaal intergouvernementalisme, soms ook intergouvernementeel institutionalisme genoemd, en voorziet in een framework van waaruit Europese integratie is te analyseren.

Helen Milner, professor politiek en internationale betrekkingen aan de universiteit van Princeton, beoordeelt het werk van Moravcsik als het meest nauwkeurige en waarschijnlijk de beste historische analyse van Europese integratie die er bestaat. De theorie sluit uitstekend aan op de besproken onderzoekscasus.¹⁵

12 Edward Deweydt, André van Poeck, Jan Annaert, *Monetaire theorie en politiek* (Apeldoorn 1997) p.319.

13 Europese Commissie, 'Commission communication to the Council on a Mediterranean policy for the enlarged community' (Brussel 1982) p.5.

14 Alistair Cole, *Francois Mitterand. A study in political leadership* (Londen 1994) pp.120-122.

15 Helen Milner, 'Reviews. The choice for Europe'. Geraadpleegd 7 juni 2011.

Het liberaal intergouvernementalisme, een analyse vanuit staatscentrisch perspectief, gaat er vanuit dat Europese integratie het resultaat is van series van rationele keuzes gemaakt door nationale leiders die zich continue bezighouden met het nastreven van binnenlandse economische belangen. Deze economische belangen zijn een reactie op de voortdurende impulsen vanuit de mondiale economie.¹⁶

Moravcsik suggereert dat binnenlandse belangengroepen interveniëren tijdens het proces van beleidsvorming door nationale regeringen en overheden. Tekortkomingen binnen specifieke sectoren die te lijden hebben onder contemporaine omstandigheden leiden tot onvrede met als logisch gevolg een nadruk op het nastreven van diens eigen commerciële belangen. Door te interveniëren is het mogelijk beleid en het nationale standpunt te beïnvloeden, aldus Moravcsik. Hierbij fungeert de staat, zijnde een unitaire actor, als doorgeefluik van de wil van het volk. Dit nationale standpunt wordt gerepresenteerd op het internationale toneel.¹⁷

Ricardo Gomez schreef in het kader van zijn onderzoek, betreffende de toetreding van de Mediterrane landen tot de Europese Gemeenschap, het volgende over de theorie van Moravcsik:

*'The basic claims of this perspective are that European integration is driven by the rational, calculated choices of governments to pool in or delegate sovereignty to international institutions in response to domestic economic interests and the need to offset the negative effects of interdependence.'*¹⁸

De theorie van Moravcsik verklaart de weerstand van Frankrijk tegen de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. Verscheidene belangengroepen verzetten zich tegen de toetreding vanwege de mogelijke economische consequenties welke het met zich mee zou brengen. Deze economische belangen werden op het internationale toneel vertolkt en daarmee was de kous af: Frankrijk wilde niet in zee gaan met Spanje in de Europese Gemeenschappen.

¹⁶ Andrew Moravcsik, *The choice for Europe. Social purpose and state power from Messina to Maastricht* (London 1998) p.3.

¹⁷ Andrew Moravcsik 1998 (zie noot 16) pp.30-36.

¹⁸ Ricardo Gomez, *Negotiating the Euro-Mediterranean partnership. Strategic action in EU foreign policy?* (Burlington 2003) p.9.

Toch is Spanje op 1 januari 1986 tot de Europese Gemeenschappen toegetreden. Dit leidt tot de vraag waarom Frankrijk hierover geen veto heeft uitgesproken. Als de theorie van Moravcsik klopt en binnenlandse economische belangen het statelijk gedrag beïnvloeden en daarmee Europese expansie: waarom stemde Frankrijk nu wel in met de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen? Werden economische belangen opzij gezet of waren deze economische belangen inmiddels al op een andere manier veilig gesteld?

Er zijn diverse drijfveren die de tegenstand van Frankrijk met betrekking tot de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen verklaren. Dit onderzoek zal nader ingaan op deze beweegredenen en deze nader verklaren aan de hand van gewaardeerde theorieën over Europese integratie. Ook wordt ingegaan op het vraagstuk waarom Frankrijk zich toch besloot te committeren aan Spanje en haar toetreding tot de Europese Gemeenschappen. Wat had ten grondslag gelegen aan de kentering van Frankrijk met betrekking tot haar beleid omtrent Europese expansie met de zuidelijke landen en meer specifiek Spanje?

Het onderzoek zal in chronologische volgorde uiteen gezet worden. Omdat Spanje zichzelf in 1977 als kandidaat lidstaat aanmeldde voor de Europese Gemeenschappen zal dit onderzoek zich richten op de periode van 1977 tot en met de officiële toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen in 1986. Om binnen dit tijdsbestek structuur te creëren zal deze onderverdeeld worden in de Franse presidentiële ambtsperiodes. Daar komt uit voort de presidentiële ambtsperiode van Giscard d'Estaing (1974-1981) en die van François Mitterrand (1981-1995). Omdat de politiek van François Mitterrand tijdens zijn ambtsperiode een fundamentele kentering kent, zal ook deze periode van inversie een eigen hoofdstuk toebedeeld krijgen.¹⁹

Een literatuurstudie van zowel primaire als secundaire bronnen zal uitwijzen waarom Frankrijk initieel niets zag in de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen en waarom ze uiteindelijk toch akkoord is gegaan met de toetreding. Welke oorzaak lag ten grondslag aan deze omwenteling? Onderzocht zal worden welke interne en externe factoren de nationale besluitvorming hebben beïnvloed en in hoeverre persoonlijke karaktereigenschappen hierin een rol hebben gespeeld.

Daarbij wordt onder andere gekeken naar het Europese niveau en in hoeverre andere lidstaten en de Europese Gemeenschappen in zijn geheel de nationale besluitvorming van Frankrijk beïnvloedden gedurende de ambtsperiodes van Giscard en Mitterrand. Ook zal er worden gekeken naar binnenlandse,

¹⁹ Ronald Tiersky, *François Mitterrand. A very French president* (Oxford 2000) pp.110-111.

economische belangen en relevante spelende kwesties die de casus van context voorzien, bijvoorbeeld de oliecrisis van de jaren 70 en de Franse presidentsverkiezingen van 1981.

2.

Giscard d'Estaing, continuïteit en verandering 1974-1981

Onder Valéry Giscard d'Estaing profileerde Frankrijk zich als voornaamste tegenstander van de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. Giscard was een pro-Europese president maar kon deze pro-Europese instelling door omstandigheden niet in beleid tot uiting brengen. Als Giscard daadwerkelijk pro-Europees was, waarom kwam er gedurende zijn ambtsperiode dan weinig terecht van Europese expansie?

In dit hoofdstuk zal het presidentschap van Giscard besproken worden evenals de omstandigheden die zijn presidentschap bemoeilijkten. Deden deze interne en externe factoren uiteindelijk de bom barsten tijdens de Franse presidentsverkiezingen in 1981?

Valéry Giscard d'Estaing

Valéry Giscard d'Estaing ging in 1974 de presidentiële verkiezingsstrijd aan met zijn, weinig originele en zeer ambivalente, slogan '*continuité et ouverture*'. Met deze leus probeerde Giscard d'Estaing enerzijds de Gaullisten, aanhangers van de voormalige Franse president in de periode van 1959 tot 1969, Charles André Joseph Marie de Gaulle, welke een fel tegenstander was van een supranationale Europese gemeenschap, aan zijn kant te krijgen. De stem van de Gaullisten was voor Giscard d'Estaing noodzakelijk om de presidentsverkiezingen te winnen. Om die reden moest Giscard d'Estaing dan ook pleiten voor een continuering van de verrichtingen van de Gaulle's Vijfde Republiek welke met name hadden plaatsgevonden op het gebied van politieke instituties, buitenlands beleid en nationale veiligheid.²⁰

Tegelijkertijd moest Giscard d'Estaing zijn tegenkandidaat, François Mitterrand, onderuit weten te halen. Door het component *ouverture*, direct vertaald openheid, toe te voegen aan de slagzin moest voldoende tegenwicht worden geboden aan het hervormingsgezinde beleid van de socialistische Mitterrand. Bewezen moest worden dat het socialistische links niet de enige partij was die open stond voor sociale en economische hervormingen maar dat ook de partij van de liberaal Giscard het nodige aan hervormingen in petto had.²¹

Zoals gezegd was de campagne slogan van Giscard d'Estaing uiterst

²⁰ Valéry Giscard d'Estaing, *Démocratie Française* (Parijs 1983) pp.10-11.

²¹ Valéry Giscard d'Estaing 1983 (zie noot 20) pp.10-11.

paradoxaal. Enerzijds impliceerde het de voortzetting van het oude beleid van de Vijfde Republiek en anderzijds werd openheid ten aanzien van hervormingen gepretendeerd. Toch bleek Giscard zijn slagzin, die zowel continuïteit als verandering beloofde, voldoende succesvol. De nek-aan-nekrace tussen Giscard en Mitterrand werd uiteindelijk met een minimale meerderheid gewonnen door Giscard op 19 mei 1974.²²

Met het aantreden van Giscard als president brak voor Frankrijk een nieuwe periode aan. Georges Jean Raymond Pompidou, voorganger van Giscard en voormalig president van Frankrijk van 1969 tot en met 1974, was ook groot voorstander van Europese eenheid geweest. Pompidou zag het Europese bondgenootschap vooral als middel om Duitsland van een mogelijke totalitaire nationaalsocialistische heropleving te weerhouden. In tegenstelling tot zijn voorganger Pompidou zag Giscard de Europese Gemeenschappen als middel om Franse macht uit te kunnen oefenen. De mondialisering van zijn idealen stond centraal. Om een idee te krijgen van de visie van Giscard volgt een citaat uit het politieke naslagwerk van Giscard zelf:

*'et pourquoi cette perception fraternellen e s'étendrait-elle pas aux peuples voisins d'Europe, et à ces autres peuples frères du monde, encore démunis et souffrants? Pourquoi ne gagnerait-elle pas progressivement les limites de l'espèce?'*²³

Uit dit citaat blijkt dat Giscard zijn ideeën wil verspreiden en geleidelijk grenzen overwinnen. Zijn aspiraties kwamen tot uiting. Zo tekende hij *L'Acte de Bruxelles* welke de directe verkiezingen van het Europees Parlement mogelijk maakte en deed hij in 1978 het voorstel te Kopenhagen om een Europees Monetair Systeem op te zetten.²⁴ Politiek Frankrijk onder Giscard, liberaal, centrist en voorstander van een verenigd Europa, zwom in het open maar onvoorspelbare water van de Europese Gemeenschappen.²⁵

22 Ton van der Eyden, *Public management of society. Rediscovering French institutional engineering in the European context* (Amsterdam 2003) p.302.

23 Valéry Giscard d'Estaing 1983 (zie noot 20) pp.22-23.

24 Ton van der Eyden 2003 (zie noot 22) pp.424-425.

25 Ton van der Eyden 2003 (zie noot 22) pp.424-425.

Crisis en Eurosclerosis

Frankrijk had sinds het einde van de Tweede Wereld Oorlog, later nog eens extra gestimuleerd door de oprichting van de EGKS, een economische *boom* ondergaan. De ontwikkeling van de welvaartsstaat in Europa was een feit en het behartigen van de sociaaleconomische belangen stond centraal in de West-Europese landen. Echter naast de Verenigde Staten kreeg ook Europa te maken met economische problemen welke uiteindelijk leidden tot eurosclerosis, een periode van stilstand van Europese integratie veroorzaakt door economische stagnatie. Waarom leidden problemen op economisch front tot de stilstand van Europese integratie?

De economische problemen zijn grotendeels te verklaren door de oliecrises waarvan de eerste plaatsvond in 1973, nog voordat Giscard werd verkozen tot president. De economische recessie leidde binnen de Europese Gemeenschappen tot economische bittere discussies omtrent het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en het budget van de Gemeenschappen. Langzaam maar zeker ebde het pro-Europese enthousiasme weg en bereikte Europese integratie een dieptepunt.²⁶

De eurosclerosis kwam ongeveer tegelijkertijd opzetten met de aanmelding van Spanje als kandidaat lidstaat voor de Europese Gemeenschappen in 1977. De timing van het verzoek kon niet slechter. De economische instabiele Europese Gemeenschappen zat in een spagaat, de ene voet wijzende naar het overleven van de economische recessie en de andere voet gericht op Europese expansie.²⁷

Echter door een tweede oliecrisis in 1979, aangewakkerd door de Iraanse revolutie onder leiding van Ayatollah Khomeini, ontstonden er economische en sociale problemen binnen de Europese Gemeenschappen. Steeds meer inwoners van Frankrijk zetten zich af van het pro-Europese beleid van Giscard d'Estaing. Het decennia oude beleid van protectionisme en dirigisme werd weer uit de kast getrokken.

De groeiende onvrede omtrent het beleid van Giscard deed de oppositie tegen de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen in Frankrijk groeien. Wanneer het economisch niet voor de wind gaat met de Europese Gemeenschappen en meer specifiek Frankrijk, waarom zou men dan nog meer problemen op de hals halen met het toelaten van een land dat nog maar vrij recent uit het isolement van een jarenlange dictatuur heeft weten te komen en in

²⁶ Ibidem pp.424-425.

²⁷ Ibidem pp.424-425.

meerdere opzichten achterloopt op de contemporaine lidstaten van de Europese Gemeenschappen?²⁸

Giscard, die van nature vrij pro-Europees was, werd door de economische recessie en de daarmee gepaard gaande binnenlandse economische belangen gedwongen een nieuw standpunt in te nemen betreffende Europese integratie en meer specifiek de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen.

Tijdens de presidentiële ambtsperiode onder Giscard waren het binnenlandse economische en commerciële belangen, welke ontstonden als reactie op de mondiale economische ontwikkelingen, die het nationale standpunt van Frankrijk tot stand brachten. De oliecrises hadden geleid tot verhoogde prijzen van brandstof welke op zijn beurt een zware depressie veroorzaakte vanwege de afgenomen vraag naar producten. Daarnaast was Frankrijk, zijnde een industriële economie, zeer afhankelijk van de goedkope import van olie. In 1973 werd in maar liefst 74,5 procent van de energie behoefte door de geïmporteerde olie voorzien.

Pessimisme gevoed door de stijgende werkeloosheid, toenemende inflatie en de relatieve stagnatie van de economie prevaleerde in Frankrijk. Ter illustratie: tijdens de periode van 1965 tot en met 1968 was het inflatiepercentage 3,3 procent. In 1974 bereikte de inflatie in Frankrijk een hoogtepunt van 15,2 procent.²⁹

Waarom Frankrijk tijdens de ambtsperiode van Giscard de toetreding van Spanje wilde voorkomen of in ieder geval vertragen is dus onder andere te verklaren aan de hand van de economische situatie in Frankrijk tijdens de jaren 70. Het doorstaan van de crises was op dat moment, gedreven door commerciële belangengroeperingen, de primaire bezigheid van de nationale regering en overheid. Economische belangengroepen hadden de koers van de staat vastgelegd.

Prioriteiten binnen de Europese Gemeenschappen

Ook was het volgens Giscard van belang dat de Europese Gemeenschappen een einde maakte aan de eurosclerosis alvorens in te gaan op de kandidaat-lidmaatschap van Spanje. Volgens Frankrijk waren institutionele hervormingen binnen de Europese Gemeenschappen de randvoorwaarden voor expansie van de Europese Gemeenschappen.³⁰ Dit is een bekende discussie binnen de Europese

²⁸ Ibidem pp.424-425.

²⁹ Roger Price, *A concise history of France* (2e ed New York 2005) pp.383-384.

³⁰ Helene Sjusen, Borge Romsloe, 'Protecting the idea of Europe. French enlargement' in: Helene

Unie: kiest men voor verbreding of juist voor verdieping? Een vraagstuk die bij elke Europese uitbreiding weer de kop op steekt.

Daarbij liet Giscard weten dat het voortdurende vraagstuk omtrent de Britse budgettaire bijdrage aan de Europese Gemeenschappen moest worden opgelost alvorens de Europese Gemeenschappen overgingen tot uitbreiding. Dit leidde tot hevige protesten in Spanje die Frankrijk zag als voornaamste dwarsligger en tactisch vertrager van het toelatingsproces.³¹ De gekozen strategie, gebaseerd op de leus 'van uitstel komt afstel', leek succesvol voor Frankrijk.³²

Het gedrag van Giscard is mogelijk te verklaren aan de hand van de Sociale Identiteit Theorie (SIT). Deze gaat er vanuit dat de mate waarin een besluitvormer zich kan identificeren met zijn/haar nationale identiteit, bepalend is voor zijn/haar houding tegenover de expansie van de Europese Unie. Als de besluitvormer zich identificeert met de Europese Unie dan zal hij/zij zich verzetten tegen de toetreding van andere landen tot de Europese Unie omdat die toetredingen de dan geldende Europese identiteit zou kunnen doen verwateren.³³

Giscard was zeer pro-Europees ingesteld, zoals onder andere het tekenen van de *L'Acte de Bruxelles* bevestigd, en kon zich in hoge mate identificeren met de Europese Unie. Volgens de SIT is het dan ook aannemelijk dat deze pro-Europese instelling verdere Europese expansie in de weg stond.³⁴ Het feit dat Giscard allereerst de institutionele kwesties wilde oplossen alvorens over te gaan op de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen en daarmee verdere expansie van de Europese Gemeenschappen uitstelde bevestigd dit vermoeden.³⁵

Het einde van Giscard

De Franse presidentsverkiezingen van 1981 bieden een overzichtelijke reflectie van zaken die de boventoon voerden in Frankrijk. April en mei 1981, de campagnes van de Franse presidentsverkiezingen waren in volle gang. Een hevige

Sjursen, *Questioning EU enlargement. Europe in search of identity* (New York 2006) pp.142-144.

31 Sebastián Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) pp.12-13.

32 Phedon Nicolaides e.a., *A guide to the enlargement of the EU (II). A review of the process, negotiations, policy reforms and enforcement capacity* (Maastricht 1999) p.33.

33 Tyler M. Curley, 'Social Identity Theorie and EU expansion' in: *International studies quarterly* vol.53. (2009) pp.2-4.

34 Tyler M. Curley 2009 (zie noot 33) p.4.

35 Sebastián Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) pp.12-13.

verkiezingsstrijd tussen de rechtse vleugel, gesteund door Giscard en Jacques Chirac, en de linkse vleugel, vertegenwoordigd door Mitterrand en Georges Marchais, barste los. De dubbele strijd richtte zich, zoals de contemporaine context betaamt, voornamelijk op interne economische kwesties met als prevalerend thema de binnenlandse werkgelegenheid of eerder het gebrek hier aan.

Volgens Sebastian Royo en Paul Christopher Manuel, experts binnen de Europese integratie, werden de boeren de spil van de verkiezingen. De agrariërs vormden een belangrijke en machtige kieskring waar de Franse overheid aan toe moest geven om voldoende stemmen te winnen.³⁶ Door zich te richten op de economische belangen van de agrariërs lag het in de rede voor de strijdende partijen zich te verzetten tegen de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. Immers fruit en groenten uit Spanje vormden een bedreiging voor de Franse boeren. Zolang interne economische dilemma's en de institutionele, met name budgettaire, kwesties binnen de Europese Gemeenschappen niet werden opgelost, zou Frankrijk, om haar burgers en de Europese Gemeenschappen te beschermen, niet in zee gaan met de toetreding van Spanje.³⁷ Het was van wederzijds belang voor de rivaliserende vleugels om gehoor te geven aan de economische belangen van de Franse agrariërs. Om die reden versterkten de Franse presidentsverkiezingen van 1981 de afkeer van Frankrijk voor de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen.

Op 10 mei 1981 won Mitterrand de verkiezingen. Mitterrand had het spel het beste gespeeld door zijn zinnen te zetten op de stem van de Gaullisten die eerder Giscard aan zijn overwinning hadden geholpen. Volgens Mitterrand kon de Franse economische crisis enkel worden bestreden door de Franse economie te nationaliseren. Dit klonk de Gaullisten als muziek in de oren omdat Charles de Gaulle de eerste golf van nationalisering in de Franse geschiedenis teweeg had gebracht.³⁸ De overheid zou in moeten grijpen in de economie om steun te kunnen verlenen aan de vitale gebieden zoals export en investeringen. Giscard, zijnde een liberaal en pro-Europees³⁹, kon zich enkel verzetten tegen dit voorstel onder meer omdat hij onder dit beleid private ondernemingen zag doen falen.

³⁶ Sebastián Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) p.13.

³⁷ Sebastián Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) p.14.

³⁸ Thomas Rodney Christofferson, *The French socialists in power, 1981-1986. From autogestion to cohabitation* (Londen 1991) pp.26-27.

³⁹ Ton van der Eyden 2003 (zie noot 22) pp.424-425.

Hierdoor verloor hij de stem van de Gaullisten.⁴⁰

Conclusie

Zoals gezegd was Giscard een toegewijde pro-Europese persoonlijkheid. Zijn weerstand tegen de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen zou kunnen worden afgeleid aan de hand van de theorie van Moravcsik, welke veronderstelt dat binnenlandse, economische belangengroepen het statelijk gedrag en nationale standpuntbepaling beïnvloeden. De oliecrises hadden Frankrijk in een benauwde positie gedreven. Deze binnenlandse economische problemen moesten verholpen worden alvorens in te gaan op de zuidelijke uitbreiding van de Europese Gemeenschappen.

Echter op persoonlijk niveau kan tevens de pro-Europese instelling van Giscard zélf invloed hebben gehad op de nationale besluitvorming van Frankrijk. Afleidende van de SIT kan men zeggen dat de Fransen zich verzetten tegen Europese zuidwaartse expansie ten einde de Europese identiteit te beschermen.

Daarnaast moesten institutionele kwesties binnen de Europese Gemeenschappen opgelost worden voordat de toetreding van Spanje gerealiseerd werd. Het is goed mogelijk dat de pro-Europese Giscard liever een klein en solide Europa wilde in plaats van een groter maar minder stabiele variant.⁴¹

Frankrijk haar oppositie wist echter weinig steun te krijgen van het overgrote deel van de andere lidstaten van de Europese Gemeenschappen, welke over het algemeen positief stonden tegenover de expansie. Maar Frankrijk hield voet bij stuk. De Franse presidentsverkiezingen in 1981 wakkerde de nationalistische gevoelens onder de Franse burgers aan en benadrukte het verzet van Frankrijk tegen de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. Ook de opvolger van Giscard, de in 1981 verkozen François Mitterrand, hield zich aan de Franse traditie en haar oppositie richting de uitbreiding.⁴²

40 Thomas Rodney Christofferson 1991 (zie noot 38) p.27.

41 Tyler M. Curley 2009 (zie noot 33) p.2.

42 Sebastián Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) p.13.

3.

Mitterrand: prins van ambivalentie 1981-1983

Mitterrand heeft het tijdens zijn eerste jaren van zijn presidentschap zwaar te verduren. De nijpende binnenlandse economische situatie vraagt om extra aandacht. Mitterrand heeft als primaire missie het beschermen van de Franse belangen en het herstellen van de economie. De toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen zou zorgen voor hevige Spaanse concurrentie. Het was dan ook van in het belang van Frankrijk om Spanje buiten de Europese Gemeenschappen te houden. Frankrijk moest eerst intern orde op zaken stellen voordat zij ook maar een uitbreiding kon denken.

Onder andere om die reden stelde Frankrijk telkens nieuwe eisen op waaraan Spanje moest voldoen indien ze wilde toetreden tot de Europese Gemeenschappen. Dit tot onvrede van het Spaanse volk. Toch deed Spanje haar uiterste best om aan de eisen te voldoen en werd de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen een steeds realistischer toekomstbeeld.

François Mitterrand

De Europese Gemeenschappen verkeerde in een crisis toen Mitterrand in 1981 verkozen werd tot president. Europessimisme prevaleerde en het vraagstuk omtrent de Britse budgettaire bijdrage aan de Europese Gemeenschappen evenals de hervormingen binnen het GLB van de Europese Gemeenschappen hadden de Europese Unie verlamd en nagenoeg stil gelegd. De discussie omtrent de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen leidde tot verdere rivaliteit tussen de lidstaten.

Mitterrand spitste zich in de beginjaren van zijn presidentschap met name toe op het binnenlands beleid van Frankrijk. Deze focus zie je ook terug in het verkiezingsprogramma van de Socialistische Partij, genaamd de *110 propositions pour la France*, welke een radicale breuk met het kapitalistische verleden impliceerde⁴³, gedurende de periode van presidentsverkiezingen in 1981. Zo hadden slechts 3 proposities betrekking op Europa. Het Franse Europese beleid was enkel een verlengstuk van het Franse binnenlandse beleid. Dit Franse Europese beleid hield een veralgemenisering van Franse belangen binnen de context van de Europese Gemeenschappen in.⁴⁴

43 Vincent Gounod, *François Mitterrand. Een biografie* (Soesterberg 2008) p.311.

44 Alistair Cole 1994 (zie noot 14) pp.119-120.

Frankrijk verkeerde met het aantreden van Mitterrand in een slechte financiële toestand. De inflatie bedroeg 14%, geldreserves bleven slinken en schulden liepen op. Om die reden was er weinig ruimte voor voluntaristische politiek en was men genoodzaakt keynesiaanse relancepolitiek te voeren. De Franse economie moest een heropleving ondergaan door nationalisering van zware industrie en het bankwezen. Daarnaast moest belasting over kapitaal en gespaard geld de kas van de Franse economie weer spekken.⁴⁵

Omdat het bewaken en verdedigen van de Franse belangen een primaire missie was van Mitterrand tijdens zijn eerste ambtsperiode was het ook niet wenselijk dat Spanje toe zou treden tot de Europese Gemeenschap. Immers een dergelijke toetreding zou de economische belangen van de Franse burger, meer specifiek diegene werkend in de agriculturele sector, ernstig ondermijnen.⁴⁶ In de media werd volop geschreven over de mogelijke toetreding van Spanje en de consequenties. Met de toetreding werd het einde van Frankrijk en Europa ingeluid met als vernietiger het paard van Troje: Spanje.⁴⁷

Spaanse concurrentie

Zoals gezegd was Frankrijk onder Mitterrand in 1981 geen voorstander van toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. Een dergelijke toetreding tot de Europese Gemeenschappen zou directe competitie tussen Frankrijk en Spanje in de productie van fruit, olijfolie en groentes ten gevolgen hebben.⁴⁸ Oneerlijke concurrentie zou tot stand komen aangezien Spanje veel efficiënter en veelal goedkoper deze agrarische producten produceerde dan mogelijk was voor Frankrijk. Ook Spanje was zich bewust van het feit dat de toetreding van Spanje voor problemen zou zorgen op economisch niveau.⁴⁹ Uiteindelijk leidde de onrust onder de boeren in Zuid-Frankrijk tot gewelddadige demonstraties en vernieling van Spaanse vrachtwagens welke aan de grens werden tegen gehouden.⁵⁰

45 Vincent Gounod 2008 (zie noot 43) pp.310-311.

46 Sebastián Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) pp. 11-14.

47 Alain Souske, 'Marché commun. La question espagnole' in: *L'Express* (Parijs 1977).

48 Europees Parlement, 'Spanish agriculture and enlargement' (Brussel 1983) pp.2-4. Zie bijlage 1 voor een overzicht van de Spaanse productie van fruit en groente in verhouding met de productie van de EEG.

49 Alistair Cole 1994 (zie noot 14) pp.120-122.

50 Henri de Kergorlay, 'Demande d'adhésion à la C.E.E. le 28 juillet' in: *Le Figaro* (Parijs 1977).

De zogenaamde Mediterrane producten, denk aan wijnen, olie, citrusvruchten, tomaten en zo voorts, werden in Spanje op grote schaal en goedkoop geproduceerd. Daarnaast was een verdere groei van deze productie zo goed als zeker. De angst voor de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen was zeker op economisch gebied niet geheel ongegrond.⁵¹

De toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen zou het totale percentage aan landbouwgoederen van de Europese Gemeenschappen met 30% vergroten. Het vergroten van dit oppervlak aan landbouwgronden zou misschien voordelig kunnen zijn onder het motto: 'des te meer vruchtbare landbouwgrond des te meer winst er valt te behalen'. Maar onder andere Italië en Frankrijk zagen hun inkomsten uit de landbouwsector, door oneerlijke concurrentie, als sneeuw voor de zon verdwijnen.⁵²

Spanje had zo'n 275.000 vierkante kilometer landbouwgrond tot haar beschikking waardoor men vrij makkelijk op grote schaal kon produceren. Als Spanje zou toetreden tot de Europese Gemeenschappen dan kon ze daar bovenop ook nog profiteren van de nu opgeheven kosten die ze oorspronkelijk moest betalen om haar producten binnen de grenzen van de Europese Gemeenschappen te verkopen. Het zou dus veel voordeliger zijn voor lidstaten om producten te importeren uit Spanje dan uit Frankrijk.⁵³ Tevens subsidieerde Spanje haar landbouwsector enorm.⁵⁴ Dit kwam dan nog eens bovenop de crises maar ook op de relatief ongecompliceerde import van producten uit Noord-Afrika en het Midden-Oosten.⁵⁵ Dit laatste had eerder al geleid tot een, door de Franse overheid, geïnitieerde pauze tijdens de toetredingsgesprekken welke duurde tot het aanbreeken van de presidentsverkiezingen in 1981.⁵⁶

Voor Frankrijk was de landbouwsector van zeer groot belang. In de jaren 60 nam Frankrijk 25% van de boeren van de Europese Gemeenschappen voor zijn rekening. Duitsland en het Verenigd Koninkrijk samen vertegenwoordigde

51 Europese Commissie 1982 (zie noot 13) p.5.

52 Sebastian Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) p.12.

53 Europese Commissie, 'General considerations on the problems of enlargement' (Brussel 1978) p.9.

54 Sebastian Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) p.12.

55 Lorena Ruano, 'The consolidation of democracy versus the price of olive oil. The story of why the CAP delayed Spain's entry to the EC' in: *Journal of European Integration History* vol 11 (2005) p.108-109.

56 Lorena Ruano 2005 (zie noot 54) p.109.

20%. Dit toont aan dat de landbouwsector van grote waarde was voor Frankrijk.⁵⁷

De toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen zou haar impact hebben op de landbouw en economische privileges van Frankrijk. Het overgrote deel van de arbeidskrachten in Spanje kende een baan in de landbouw, onder andere wegens gebrek aan alternatief en vaardigheden in andere vakgebieden. Daarnaast raakte de relatie tussen Frankrijk en Spanje nog eens extra gecompliceerd toen Spanje Frankrijk beschuldigde van het verlenen van onderdak aan Baskische terroristen. De situatie tussen beide landen was dreigend.⁵⁸

Volgens Andrew Moravcsik en Frank Schimmelfennig werken deze sterke agriculturele belangen privileges met betrekking tot overleggen op Europees niveau in de hand. Frankrijk verklaarde een veto uit te spreken over de toetreding van Spanje zolang zij niet beschermd zou worden voor de Spaanse competitie in agriculturele producten.⁵⁹ Dit sluit aan op de theorie van Moravcsik, het liberaal intergouvernementalisme, welke inhoudt dat statelijk gedrag wordt beïnvloed door binnenlandse economische belangen. Het statelijke gedrag dat daar uit voort komt heeft op haar beurt weer invloed op de Europese integratie.⁶⁰

De noord-zuid kloof

Een meer algemeen argument dat werd aangedragen als kritiek op de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen was het feit dat de toetreding van Griekenland en in de toekomst Spanje en Portugal de kloof tussen arm en rijk alleen maar zou vergroten. Met als gevolg dat in de toekomst de Europese Gemeenschappen verdeeld zouden zijn in twee economisch en sociaal gescheiden gebieden. De angst was dat een dergelijke kloof een sociaal conflict zou veroorzaken binnen de Gemeenschappen. Uit een werkdocument van het Europese Parlement in november 1981 is deze lastige situatie als volgt geïllustreerd:

'The prosperity gap between the richer and poorer regions of the Community has steadily widened in recent decades. In future this may give rise to social conflict

⁵⁷ November 1981, werkdocument Europees parlement, p.8.

⁵⁸ Etienne Deschamps, 'Le problème des produits agricoles ibériques' in: European Navigator. Geraadpleegd 7 juni 2011.

⁵⁹ Andrew Moravcsik, Frank Schimmelfennig, 'Liberal intergovernmentalism' in: Antje Wiener, Thomas Diez, *European integration theory* (Oxford 2009) pp.78-81.

⁶⁰ Andrew Moravcsik 1998 (zie noot 16) p.3.

*at the European level comparable with that which exists at the global level in the form of the North-South conflict*⁶¹

Van de 56 miljoen inwoners van Spanje, Portugal en Griekenland hadden 35 miljoen inwoners het inkomen vergelijkbaar met het structureel economisch zwakste gebied van de Europese Gemeenschappen, Zuid-Italië. Spanje en de andere Mediterrane landen, welke zeer afhankelijk van de banen in de landbouwsector, moesten hun agriculturele focus verzetten vanwege de afgenomen productiviteit in vergelijking met andere sectoren van de economie. Om die reden waren er geïntegreerde sociale ontwikkeling programma's voor de Mediterrane gebieden opgezet welke behoorlijk wat geld uit de kas van de Europese Gemeenschappen snoepte. Een investering welke pas succesvol werd geacht wanneer deze minstens 30 jaar aanhield. Een duur grapje.⁶²

Frankrijk, welke nog vrij recent te kampen had gehad met een zware economische recessie, zag geen reden om het Spaanse zorgenkindje op zich te nemen zijnde een anachronistisch en misschien zelfs wel onuitvoerbaar plan. Waar het GLB veel voordelen had opgeleverd voor de centraal en noordelijk gelegen landen van de Europese Gemeenschappen moest een nieuw landbouwbeleid voor de Mediterrane landen vooral voordelig zijn voor deze gebieden. Daarnaast zou een Fonds worden opgericht voor de Mediterrane landen met het geld van het budget van de Europese Gemeenschappen en leningen van de internationale kapitaalmarkt.⁶³ Er heerste een gemeenschappelijk consensus binnen de Europese Gemeenschappen dat dit plan de beste bescherming bood voor de sectoren van de EEG die zouden kunnen lijden onder de expansie.⁶⁴

Frankrijk zat in een lastig parket: enerzijds moest zij meegaan met de andere negen lidstaten om niet bij hen in diskrediet te geraken, anderzijds moest zij de stem van haar burgers vertolken en haar Mediterrane landbouwproductie niet opofferen door de toetreding van Spanje. Toch was Frankrijk al wel aan het opschuiven in zijn standpunt met betrekking tot de toetreding van Spanje. Uit een werkdocument van het Europees Parlement, in 1981, blijkt immers dat alle landen het unaniem eens waren over de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. De toetreding zou de Europese Gemeenschappen versterken

⁶¹ November 1981, werkdocument Europees parlement, p.8.

⁶² November 1981, werkdocument Europees parlement, p.10.

⁶³ November 1981, werkdocument Europees parlement, pp.14-18.

⁶⁴ Europese Commissie, 'Problems of enlargement: taking stock and proposals' (Brussel 1982) p.6.

door betere balans en cohesie.⁶⁵ Daaruit kunnen we concluderen dat Frankrijk niet langer meer tegen de toetreding van Spanje was maar dat er nog obstakels en hindernissen waren die overbrugd moesten worden voordat de toetreding uiteindelijk daar was.

Stappen richting Europese expansie

Er werd een lijst met eisen opgesteld waar Spanje aan moest voldoen indien ze lidstaat wilde worden van de Europese Gemeenschappen. Frankrijk legde hoofdzakelijk de aandacht bij criteria omtrent de EEG en het GLB omdat zij daarin de meeste problemen voorzag.

De Kopenhagen criteria die heden ten dagen functioneren als criteria voor lidmaatschap aan de EU kwamen pas tot stand in 1993. De criteria kunnen functioneren als simpele indicator om te kijken welke landen politiek en economisch geschikt zijn voor toetreding.⁶⁶ Het is aannemelijk dat de afwezigheid van dit soort algemene criteria de toetreding van Spanje nog complexer maakte omdat er geen algemene standaard van eisen aanwezig was.

Frankrijk moest, onder de druk van verscheidene landbouw belangen groeperingen en politieke partijen in het parlement, haar nationale sectorale belangen beschermen.⁶⁷ Om die reden stelde Frankrijk het beschermen van expansie gevoelige sectoren van de EEG voorop.⁶⁸ Zo eiste Pierre Méhaignerie, minister van Landbouw tijdens het presidentschap van Giscard, hervormingen van de communautaire regels betreffende de wijn, fruit en groentes voordat de Europese Gemeenschappen over zouden gaan tot uitbreiding.⁶⁹ In een toespraak zegt Méhaignerie het volgende:

*'Il n'est pas possible de porter atteinte à notre potentiel de production en laissant nos agriculteurs se décourager sous l'effet d'une compétition brutale trouvant sa source dans des coûts de production excessivement bas'*⁷⁰

65 November 1981, werkdocument Europees parlement, p.18.

66 Michael Klug, *Market entry strategies in Eastern Europe in the context of the European Union* (Wiesbaden 2006) pp.72-73.

67 Lorena Ruano 2005 (zie noot 54) p.108.

68 Europese Commissie 1982 (zie noot 63) p.6.

69 Alain Souske 1977 (zie noot 47).

70 Alain Souske 1977 (zie noot 47).

Met betrekking tot het GLB werden eveneens eisen opgesteld. Zo zou Spanje in een periode van 5 jaar een transitie moeten ondergaan waarbij grenzen werden gesteld met betrekking tot de expansie van de productiecapaciteit van Spanje.⁷¹ Voor de olijfoliesector werden rigoureuzere regels ingevoerd. De prijzen van de Spaanse olijfolie werden door de lidstaten bepaald en handelsbarrières bleven voor dit product voor het tijdsbestek van 5 jaar aanwezig.⁷²

De relatie tussen Frankrijk en Spanje verbeterde gedurende de ambtsperiode van Mitterrand. In oktober 1982 behaalde de PSOE, de socialistische partij onder leiding van Felipe González, een overweldigende winst met de verkiezingen in Spanje. De terughoudendheid van de Socialistische meerderheid in Frankrijk maakte plaats voor een nieuwe houding richting de Spanjaarden.⁷³ De politieke kleur legde grond voor een vriendschap en wellicht grond voor Europese zuidelijke expansie.

De overeenkomst met betrekking tot de mediterrane landbouw productie was voorlopig nog niet in zicht, het was immers geen sinecure. Wel werden in 1983, tijdens een bijeenkomst van de Raad van Ministers (RvM) in Stuttgart, algemene condities voor de zuidelijke uitbreiding opgesteld. Deze voldeed aan de eisen van Frankrijk, en met name die van voormalig president Giscard, omdat het het belang benadrukte te komen met een oplossing voor de budgettaire kwestie van de Europese Gemeenschappen en de hervormingen binnen het GLB. Aan deze eisen moest worden voldaan voordat Spanje zou toetreden tot de Europese Gemeenschappen.⁷⁴ Daarbij sloot de Raad van Ministers aan bij de belangen van de Franse staat.⁷⁵ Het was zowel in het belang van de Europese Gemeenschappen als Spanje zelf dat (voorzorg)maatregelen werden genomen vanwege de contemporaine moeilijkheden waar zij mee te kampen hadden.⁷⁶

Frankrijk onder Mitterrand werd overregulering verweten. Frankrijk wilde ieder aspect van de gevolgen die de toetreding van Spanje tot de Europese

71 Lorena Ruano 2005 (zie noot 54) p.114.

72 Lorena Ruano 2005 (zie noot 54) p.114.

73 Etienne Deschamps (zie noot 57).

74 Xavier Fraudet, *France's security independence. Originality and constraints in Europe 1981-1995* (Bern 2006) p.59.

75 Sebastian Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) p.14-15.

76 Woordvoerdersgroep van de Commissie van de Europese Gemeenschappen en het Directoraat-Generaal voor informatie, 'Europe information external relations – Spain and the European Community' (Brussel 1983) p.6.

Gemeenschappen met zich mee zou brengen bespreken.⁷⁷ Dit bekende Mitterrand dan ook in een van zijn speeches:

" We have to ensure that as many agreements, as many mutual obligations as possible are contracted before the enlargement decision... rather than do as in 1972, when we brought Britain in before reaching agreement, with the result that all the difficulties rose afterwards and are still with us today."⁷⁸

Daarmee bevestigde Mitterrand dat Frankrijk inderdaad de voornaamste dwarsligger was van Europese expansie. Maar hiermee sloot ze lidmaatschap ook niet uit.

Conclusie

Het beleid dat Mitterrand volgt tijdens zijn eerste ambtsperiode betreffende de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen verschilt niet hemelsbreed van het beleid van Giscard. Beide wilden de belangen van de binnenlandse economische belangengroepen verdedigen. Tegelijkertijd stonden ze voor de lastige taak om ook de negen andere lidstaten te vriend te houden.

Wel verschilden de economische belangen die de boventoon voerden van inhoud. Onder Giscard waren het voornamelijk de economische problemen, welke veroorzaakt door de oliecrises, die Frankrijk negatief stemde tegenover de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. Tijdens de ambtsperiode van Mitterrand prevaleerden de economische belangen die direct gerelateerd waren aan de mogelijke implicaties die de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen met zich mee zou brengen voor bijvoorbeeld de landbouwsector.

Terwijl Mitterrand zich tijdens de verkiezingsstrijd nog beroept op de Gaullisten duurt het niet lang totdat hij een andere weg in slaat. Naarmate de tijd verstrijkt blijkt Mitterrand in toenemende mate de toetreding van Spanje te accepteren, mits deze voldoet aan de strenge Franse eisen. Het waarborgen van deze eisen en de kers op de taart, de verbeterde onderlinge relatie tussen de socialistische landen, waren de eerste signalen voor wat Frankrijk stond te gebeuren. Toch bleef het spannend: zou Mitterrand, onder pressie van de Gaullisten, de deuren van de Europese Gemeenschappen resoluut op slot draaien?

⁷⁷ Lorena Ruano, 'Origin and the implications of the European Union's enlargement negotiations procedure' in: *IEU working papers* (2002) p.9.

⁷⁸ Lorena Ruano 2002 (zie noot 76) p.9.

4.

Mitterrand: de man van Europa 1983-1986

De kentering in Mitterrands dirigistische binnenlandse beleid van 1983 markeerde de start van een periode waarin Frankrijk haar eigen binnenlandse focus verlegde naar een meer internationale. Met de nieuwe instelling van Frankrijk waaide een frisse wind door de Europese Gemeenschappen en kwam de ontknoping van de zaak Spanje in zicht. Hoe liep dit af?

De EMS-crisis

De kentering van Mitterrands economisch beleid in 1983 komt niet geheel onverwachts wanneer men de geschiedenis van Mitterrands ambtsperiode naloopt en deze in context plaatst.

De Franse frank had tegenover de Duitse mark periodiek agressieve devaluaties meegemaakt.⁷⁹ Dit als gevolg van een toenemend tekort op de betalingsbalans, inflatie en de afnemende geldreserves.⁸⁰ Het in 1979 opgerichte Europees Monetair Stelsel (EMS), onder andere geïnitieerd door voormalig president Giscard, beoogde de balans tussen de verscheidene Europese munten te bewaren. Vanwege een mogelijke derde devaluatie diende Mitterrand een keuze te maken tussen twee mogelijkheden.⁸¹

Het protectionistische beleid dat Mitterrand sinds 1981 volgde bepleitte dat Frankrijk zich terug zou trekken uit het EMS. Zo was het mogelijk om Frankrijk te beschermen voor buitenlandse producten en kredietkosten die op bedrijven wogen drastisch te verlagen.⁸² Het andere kamp, de bepleiters van Europese solidariteit, meende dat het loskoppelen van de laatste Franse frank van het EMS zou leiden tot een financiële catastrofe.⁸³ Hierover zei Elisabeth Guigou, een Franse socialistische politicus, het volgende:

"De dollar zou verder stijgen en de frank was in de afrond verdwenen. Frankrijk dreigde daarna onder curatele te worden geplaatst. Daarom moest Parijs voor Europese solidariteit kiezen. Uit het EMS stappen, zou slechts uitstel van executie

79 Wolfgang Streeck, Kathleen Ann Thelen, *Beyond continuity. Institutional change in advanced political economics* (New York 2005) p.105.

80 Vincent Gounod 2008 (zie noot 43) p.360.

81 Vincent Gounod 2008 (zie noot 43) p.360.

82 Ibidem p.361-362.

83 Hubert Védrine, *Les mondes de François Mitterrand. A l'Élysée* (Parijs 1996) p.285.

voor de Franse financiën betekend hebben.”⁸⁴

In maart 1983 kreeg de Franse socialistische partij onder Mitterrand rake klappen. De neogaullistische en liberalen wonnen terrein. Op dat moment beseftte Mitterrand dat het tijd was een nieuwe weg in te slaan en dat zijn huidige keynesiaanse relancepolitiek weinig succesvol bleek voor Frankrijk.⁸⁵

Uiteindelijk koos Mitterrand voor Europese solidariteit. Op 25 maart 1983 werden de besparingsmaatregelen bekend gemaakt aan het Franse volk. Van het oorspronkelijke socialisme en de gemaakte verkiezingsbeloftes bleef weinig meer over nu de drastische maatregelen, onder andere het voor de derde keer laten devalueren van de Franse frank, in werking traden.⁸⁶ De keuze van Mitterrand om in het EMS te blijven was niet alleen een keerpunt in de Franse binnenlandse politiek maar ook in de houding van Frankrijk naar de Europese Gemeenschappen toe.⁸⁷

Mitterrand en de visie op Europa

Europa had binnen Mitterrands beleid lange tijd een secundaire rol toebedeeld gekregen. Hoewel de socialisten over het algemeen vrij pro-Europees waren, lag in eerste instantie de prioriteit bij het binnenlands economisch beleid⁸⁸ en werden de Europese Gemeenschappen tijdens de eerste jaren van Mitterrands presidentiële ambtsperiode genegeerd.⁸⁹ Na maart 1983 werd Europa het symbool, volgens sommige critici de dekmantel, voor de ommekeer die Mitterrand was begonnen.⁹⁰ Frankrijk had sinds 1981 een unilateraal stimulerend beleid maar was nu gedreven om haar internationale competitie te herstellen.⁹¹ Zo stelde Mitterrand eind 1983 zijn vertrouweling Roland Dumas aan als minister voor Europese zaken.⁹²

⁸⁴ Vincent Gounod 2008 (zie noot 43) p.362.

⁸⁵ Vincent Gounod 2008 (zie noot 43) pp.360-361.

⁸⁶ Ibidem p.363.

⁸⁷ Andreas Grimm, Cord Jakobeit, *Politische theorien der Europäischen integration* (Wiesbaden, 2009) p.203.

⁸⁸ David Scott Bell, *François Mitterrand. A political biography* (Cambridge 2005) p.107.

⁸⁹ Andreas Grimm, Cord Jakobeit 2009 (zie noot 86) p.203.

⁹⁰ David Scott Bell 2005 (zie noot 85) p.106.

⁹¹ Emmanuel Apel, *European monetary integration 1958-2002* (New York 1998) p.58.

⁹² Stephen Wall, *A stranger in Europe. Britain and the EU from Thatcher till Blair* (New York 2008)

Het vroeger prevalerende economische beleid van protectionisme en dirigisme in Frankrijk verloor terrein. Men kon concluderen dat de Franse kwakkelende economie een gevolg was van een economische beleid dat hoofdzakelijk intern gericht was. Mogelijk werd Frankrijk zich bewust van het feit dat de economie niet kon functioneren in een vacuüm en dus deel was van een groter geheel, de mondiale markt. Franse invloed binnen en buiten Europa was afhankelijk van de banden met andere landen.⁹³ Wat betekende deze kentering voor de Franse opinie met betrekking tot de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen?

Mitterrand geloofde wel degelijk in Europese integratie. Tijdens zijn presidentiële ambtsperiode lijkt hij dan ook steeds meer te bewegen richting meer Europese betrokkenheid en expansie. De band met Spanje, waar de socialisten een ruime zege hadden geboekt met de verkiezingen in 1982, verbeterde. Voorheen gaf Mitterrand te kennen dat de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen alleen mogelijk was wanneer de Europese Gemeenschappen uit het dal waren gekropen. Na de kentering zou hier verandering in komen.⁹⁴

Met de kentering werd het verlangen naar geïntensifieerde betrokkenheid met de Europese Gemeenschappen duidelijk. Nu Mitterrands ambitieuze, bijna autarkische, economische plannen van de baan waren kon hij zich richten op zijn Europa. Vanaf 1984 probeerde Mitterrand de Europese Gemeenschappen uit de drek van stagnatie te trekken.

Niet veel later, januari 1984, werd Frankrijk voorzitter van de RvM. Mitterrand was buitengewoon betrokken bij het 6 maanden durende voorzitterschap en werd door critici uitgemaakt voor een eenmansorkest. De Europese Gemeenschappen, bestaande uit landen die eveneens te kampen hadden met economische stagnatie, kwam door de komst van de nieuwe economische inzichten opnieuw op de kaart.⁹⁵

Echter zonder de beleidsmakers en zeker zonder een Europees leider als Mitterrand, ook wel de man van Europa genoemd, was een dergelijke verandering van opinie richting de Europese Gemeenschappen waarschijnlijk niet mogelijk geweest. Met motiverende speeches en met het plannen van frequente,

p.30.

93 Alistair Cole 1994 (zie noot 14) p.121.

94 Xavier Fraudet 2006 (zie noot 73) p.59.

95 Andreas Grimm, Cord Jakobeit 2009 (zie noot 86) pp.202-206.

bilaterale, bijeenkomsten probeerde Mitterrand het verlaten bouwterrein van de Europese Gemeenschappen weer nieuw leven in te blazen.⁹⁶

Dit nieuwe leven was nodig om ook de kwestie van de toetreding van Spanje tot een einde te brengen. Hoewel Frankrijk lange tijd tegenstander was geweest van de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen, zag zij nu in dat deze toetreding nodig was om de Europese Gemeenschappen en daarmee gepaard gaande de Europese economie weer te laten functioneren als een geoliede machine.⁹⁷

Gedurende deze periode van voorzitterschap nam Frankrijk dan ook grote initiatieven. Enerzijds wilde Mitterrand in toenemende mate economische en politieke integratie binnen de Europese Gemeenschappen. Anderzijds moesten Franse belangen en invloed binnen de Europese Gemeenschappen bewaard blijven en versterkt worden. Deze voorkeuren zie je dan ook terug in de genomen initiatieven en gedane voorstellen. Zo wilde hij het Verdrag van Rome herzien zodat de Europese Gemeenschappen haar macht zou kunnen vergroten. Tegelijkertijd bleef hij pleiten voor grenzen met betrekking tot de vrije handel binnen de industrie en landbouw, om Franse belangen te beschermen.⁹⁸

Op 24 mei 1984 hield Mitterrand een speech tegenover het Europees Parlement (EP). Een citaat uit de desbetreffende speech:

*"Let us remember the last enlargements and beware of leaving the most difficult discussions until later. At all events, I think an answer to the enlargement question will be forthcoming before the end of September. I think it will be positive and I think it will be applied as from 1 January 1986."*⁹⁹

Opvallend is dat Mitterrand zich hier voor het eerst uitlaat over de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen en de daadwerkelijke datum van de ingang van het lidmaatschap. Voor het eerst schaarde Frankrijk zich volledig achter de andere lidstaten en profileerde zij zich niet langer als dwarsligger van Europese expansie. Wat had deze verandering teweeg gebracht? Waren de Europese Gemeenschappen uit de crisis? Dit was immers de voorwaarde die

96 Alistair Cole 1994 (zie noot 14) pp.122-123.

97 Andreas Grimmel, Cord Jakobeit 2009 (zie noot 87) pp.202-206.

98 Europa Publications, *The European Union encyclopedia and directory* (3e druk Londen 1999) p.87.

99 François Mitterrand, 'Speech by François Mitterrand to the European Parliament' in: *Official Journal of the European Communities*. Geraadpleegd 8 juni 2011.

Mitterrand had opgesteld voordat er over zouden worden gegaan op de toetreding van kandidaat-lidstaten.

Volgens Mark Kesselman en Joel Krieger, experts internationale betrekkingen, kwam er pas een einde aan de eurosclerosis in de late jaren 80.¹⁰⁰ Tijdens diezelfde periode van eurosclerosis werden er wel degelijk belangrijke knopen doorgehakt. Zo werden tijdens het overleg van Fountainblue in juni 1984 de budgettaire kwesties van de Europese Gemeenschappen opgelost, er werden akkoorden bereikt over de vergroting van het budget van de Europese Gemeenschappen door de bijdrage van omzetbelasting te verhogen en daar bovenop werd de officiële datum geprikt waarop Spanje zijn intrede zou doen tot de Europese Gemeenschappen. Bijzonder was ook- zeker gezien de voorgeschiedenis- dat er een overeenkomst werd bereikt in december 1984 omtrent de import van Spaans fruit, vis, wijn en groente.¹⁰¹

Het is goed mogelijk dat door de verlegde focus, tot stand gebracht door de kentering van het beleid van Mitterrand, bepaalde binnenlandse economische belangen minder op de voorgrond traden. Zo blijkt ook uit een speech van de Franse minister van Landbouw, Michel Rocard, aan het begin van 1984.

*"The revitalization of agricultural policy can no longer serve as the instrument of European unification."*¹⁰²

Deze uitspraak was het startsein van maatregelen om uitgaven in de landbouw terug te dringen.¹⁰³ Het multicausale model van Moravcsik lijkt extern inconsistent. Dit wil zeggen dat de theorie in dit geval niet overeenkomt met de praktijk. In deze specifieke situatie verkoos de regering van Frankrijk haar eigen koers te varen en daarbij niet of nauwelijks waarde te hechten aan vastgeroeste interne economische belangen. Uiteindelijk was het de keuze van de beleidsmakers om zich niet langer af te sluiten voor exogene factoren met betrekking tot de formulering van het nationaal standpunt. Het goed functioneren van de Europese Gemeenschappen kreeg de voorkeur en deze keuze werd wel degelijk voortbewogen door binnenlandse economische belangen, namelijk die van de beleidsmakers.

100 Mark Kesselman, e.a., *European politics in transition* (Boston 2009) pp.25-26.

101 Sebastian Royo, Paul Christopher Manuel 2003 (zie noot 5) p.14

102 Andreas Grimm, Cord Jakobeit 2009 (zie noot 87) p.207.

103 Andreas Grimm, Cord Jakobeit 2009 (zie noot 87) p.207.

Tegelijkertijd had Frankrijk met het bereiken van vele akkoorden de grootste struikelblokken, de redenen waarom binnenlandse economische belangengroepen weerstand boden tegen de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen, grotendeels uit de weg geruimd.¹⁰⁴

Uiteindelijk beargumenteerde Mitterrand de steun jegens de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen vanuit een nationalistisch oogpunt. De toetreding van Spanje zou Frankrijk in het epicentrum van de Europese Gemeenschappen plaatsen. Frankrijk zou fungeren als een brug tussen Zuid-Europese lidstaten en de noordelijke lidstaten. Een riant positie van waaruit Frankrijk haar belangen makkelijk zou kunnen behartigen.¹⁰⁵

Conclusie

Mitterrand was altijd al voorstander van een sterk Europa en Europese integratie. Echter door interne economische moeilijkheden was Mitterrand genoodzaakt zijn aandacht op het economisch binnenlands beleid te richten. Zowel politiek als economisch leek te strategie van Mitterrand niet te werken. De economie herstelde niet en zijn achterban werd steeds kleiner. Mitterrand had geen keuze, immers zijn oorspronkelijke beleid leek niet goed te functioneren, en moest een nieuwe weg in slaan. Deze weg was de weg van Europa.

Mitterrand werd zich bewust van het feit dat Franse economische belangen het herstel van de Franse economie in de weg zat. Het beleid van nationalisering en dirigisme had niet gewerkt en Mitterrand besepte zich dat de relaties met andere landen essentieel waren voor economisch herstel.

Als men kijkt naar de reden van de kentering onder Mitterrand, het feit dat de Franse economie niet herstelde, zal men kunnen zeggen dat het ten dele een binnenlands economische belang was om exogene factoren te betrekken bij het bepalen van het nationale standpunt. Het was in het Franse economische belang om de binnenlandse economie uit de isolatie te halen en zich meer te richten op de internationale samenleving. Uiteindelijk waren het de beleidsmakers die besloten dat het nationale standpunt niet enkel gebaseerd kon zijn op binnenlandse economische belangen. Ten grondslag aan de kentering liggen dus de binnenlandse economische belangen welke vertolkt werden door de beleidsmakers.

Europese integratie is het resultaat van overeenkomstige nationale

104 Ibidem p.208.

105 Alistair Cole 1994 (zie noot 14) p.124.

standpunten van de lidstaten. Volgens Jae-Seung Lee, professor internationale studies in Korea, wordt het nationale standpunt van de staat aangedreven door zowel interne als externe factoren. Omdat Frankrijk onder Mitterrand na de kentering meer waarde ging hechten aan de Europese Gemeenschappen en de betrokken lidstaten, werd haar nationale standpunt in grotere mate beïnvloed door de Europese Gemeenschappen.¹⁰⁶

Hier zou men uit kunnen concluderen dat de theorie van Moravcsik niet meer op ging voor Frankrijk sinds de kentering onder Mitterrand. De bewering van Moravcsik, dat alleen de binnenlandse politiek verantwoordelijk is voor de formulering van het nationale standpunt, lijkt incorrect. Dit omdat zowel endogene als exogene factoren het nationale standpunt van Frankrijk, na de kentering, bepaalde.¹⁰⁷ Daarnaast vond er, gedreven door het pro-Europees presidentschap van Mitterrand, europeanisering van binnenlandse politiek plaats.

108

Hand in hand met de kentering keerde ook de opinie van Frankrijk met betrekking tot de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschap. De relatie tussen beide landen was gedurende zijn ambtsperiode verbeterd. Daarnaast voldeed Spanje, maar ook de Europese Gemeenschappen, aan de belangrijkste eisen en voorwaarden die Frankrijk had opgesteld. Zo was er onder andere een eind gemaakt aan de eeuwig durende institutionele en budgettaire kwesties. Tot slot convergeerde het nationale standpunt van Frankrijk, aangedreven door externe factoren, met die van de andere lidstaten. Verdere Europese integratie met het toetreden van Spanje tot de Europese Gemeenschappen was een feit.

12 juni 1985 werd de overeenkomst tussen de 10 lidstaten en de twee kandidaat-lidstaten, Spanje en Portugal, betreffende de toetreding tot de Europese Gemeenschappen getekend.¹⁰⁹ Na een lange periode van transitie, waarin de solliciterende landen moesten voldoen aan de opgestelde eisen van de huidige lidstaten, was de zuidelijke expansie eindelijk daar. 1 januari 1986 kwam de Europese Gemeenschap van de twaalf tot stand. Sindsdien zijn de Europese Gemeenschappen, later omgedoopt tot de Europese Unie, blijven groeien en ook nu nog kent de expansie geen einde.

Momenteel is het onder andere Turkije die meedingt naar het lidmaatschap

106 Jae-Seung Lee, 'Defining the national interest. Domestic sources of the French European Monetary policy during the Mitterrand era.' Geraadpleegd 18 juni 2011. pp.2-3.

107 Jae-Seung Lee, 'Defining the national interest. Domestic sources of the French European Monetary policy during the Mitterrand era.' Geraadpleegd 18 juni 2011. pp.5-6.

108 Jae-Seung Lee, 'Defining the national interest. Domestic sources of the French European Monetary policy during the Mitterrand era.' Geraadpleegd 18 juni 2011. p.6.

109 Jose Maria Magone, *Contemporary Spanish politics* (2e druk New York 2009) p.20.

van de Europese Unie. Spanje, die als geen ander weet hoe het is om afhankelijk te zijn van de besluiten van de Europese Unie, zal Turkije steunen. Frankrijk, onder president Nicolas Sarkozy, is ook nu weer de voornaamste dwarsligger. Toch is er een lichtpuntje voor Turkije. Sarkozy sluit toetreding van Turkije tot de Europese Unie nu en in de toekomst uit.¹¹⁰ Dit komt overeen met de bewering van Giscard, zo'n dertig jaar eerder, een bewering die uiteindelijk in 1986 in rook op ging.

110 Rob Boudewijn, 'De Europese Unie, Frankrijk en Turkije. Een impasse zonder uitweg?' in: *Clingendeal European Studies Program commentaar vol.5*. Geraadpleegd 8 juni 2011.

5.

Conclusie

Centraal binnen de kwestie van de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen stonden de agriculturele geschillen. Zeker tijdens de ambtsperiode van Giscard en de eerste jaren onder Mitterrand werd het statelijk gedrag van Frankrijk, en de daarmee gepaard gaande dwarsliggende attitude met betrekking tot Europese expansie, grotendeels beïnvloed door Frankrijk haar binnenlandse economische belangen. De theorie van Moravcsik, welke er vanuit gaat dat binnenlandse economische belangen het nationale standpunt vormen, sluit aan op de praktijk.

Doordat Frankrijk gericht was op deze binnenlandse economische belangen was Europese integratie onmogelijk. Frankrijk, die in zak en as zat vanwege de economische crises, zag geen heil in de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen, de andere lidstaten zagen dit anders. Doordat de nationale standpunten van de lidstaten niet convergeerde was Europese integratie niet mogelijk.

Het nationale standpunt van Frankrijk met betrekking tot de toetreding van Spanje tot de Europese Unie is op doorslaggevende wijze veranderd door de periode van kentering tijdens de presidentiële ambtsperiode van François Mitterrand. Ten grondslag aan deze kentering lagen de binnenlandse economische belangen van de beleidsmakers. Deze beseften zich dat Frankrijk niet zou herstellen van de economische crisis wanneer zij het beleid van dirigisme en protectionisme zouden voortzetten.

Frankrijk moest zich meer op het buitenland gaan richten en het gevolg was dat de Franse binnenlandse politiek europeaniseerde. Onder andere omdat Frankrijk beoogde niet langer de Europese Gemeenschappen te frustreren en wilde streven naar een heropleving, veranderde ook de Franse opinie met betrekking tot de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. De kogel was door de kerk.

Het is dus mogelijk dat Europese integratie aannemelijker is wanneer een lidstaat, voor langere tijd, in een economische crisis zit. Wanneer binnenlandse maatregelen zijn genomen en geen of weinig effect blijken te hebben, is het waarschijnlijk dat de regering van het land transnationale maatregelen zal nemen. Door zich meer te gaan richten op de internationale samenleving en de het nationale standpunt daarop aan te passen, is het mogelijk dat de nationale standpunten van de verschillende lidstaten gaan convergeren. Uiteindelijk leidt dit

convergeren van nationale standpunten tot Europese integratie.

De binnenlandse economische belangen werden met de toetreding van Spanje niet over boord gezet. De instemming van Frankrijk met de toetreding van Spanje was namelijk een logisch gevolg van de kentering welke op haar beurt weer was gebaseerd op economische binnenlandse belangen. De theorie van Moravscik, het liberaal intergouvernementalisme, lijkt dus aan te sluiten op de praktijk. De economische binnenlandse belangen werden niet zomaar over boord gezet, de meeste bezwaren die Frankrijk had met betrekking tot de toetreding van Spanje waren reeds uit de weg geruimd. Het was wel degelijk een binnenlands economisch belang om zich meer te gaan richten op het buitenland en daarmee de Europese Gemeenschappen. Het is echter de vraag of de theorie van Moravscik ook na de periode van kentering nog steeds geldig is omdat het nationale standpunt van Frankrijk in toenemende mate werd bepaald door zowel endogene als exogene factoren. Hier zou mogelijk meer onderzoek naar gedaan kunnen worden.

Een andere conclusie die men kan trekken uit het onderzoek gaat over de relaties tussen de dwarsliggende lidstaten en kandidaatlidstaten van de Europese Unie. Wanneer de banden tussen deze landen hechter worden is het waarschijnlijker dat de recalcitrante lidstaat de zaak in een nieuw daglicht zal zien. Zo werd de relatie tussen Frankrijk en Spanje beter toen ook Spanje koos voor een socialistische regering. Het is mogelijk dat door deze overeenkomst tussen Frankrijk, de dwarsligger, en Spanje, de kandidaatlidstaat, de kans op toetreding werd vergroot. Het is daarom belangrijk voor de kandidaatlidstaten om de banden met de voornaamste dwarsliggende staten aan te halen en overeenkomsten tussen hen te benadrukken.

Dit onderzoek richt zich enkel op de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen. In de geschiedenis van de Europese Unie worden Spanje en Portugal vaak als eenheid behandeld wanneer het gaat om de toetreding tot de Europese Gemeenschappen. Het was een bewuste keuze om Portugal uit dit onderzoek te houden omdat de theorie van Moravscik dan in mindere mate toepasbaar was. Verder onderzoek naar de opinie van Frankrijk betreffende de toetreding van Portugal tot de Europese Gemeenschappen is een aanbeveling.

6.

Bibliografie

In dit onderzoek zijn zowel primaire als secundaire bronnen gebruikt. Hieronder vindt u het overzicht van de gebruikte bronnen en eventueel de data waarop deze zijn geraadpleegd. De primaire bronnen zijn gerangschikt naar jaartal. De secundaire bronnen kennen een alfabetische volgorde.

Primaire bronnen

1978

- Europese Commissie, 'General considerations on the problems of enlargement' (Brussels 1978).

1981

- Woordvoerdersgroep van de Commissie van de Europese Gemeenschappen en het Directoraat-Generaal voor informatie, 'Europe information external relations – Spain and the European Community' (Brussel 1981).
- November 1981, werkdocument Europees parlement.

1982

- Europese Commissie, 'Commission communication to the Council on a Mediterranean policy for the enlarged community' (Brussel 1982).
- Europese Commissie, 'Problems of enlargement: taking stock and proposals' (Brussel 1982).

1983

- Woordvoerdersgroep van de Commissie van de Europese Gemeenschappen en het Directoraat-Generaal voor informatie, 'Europe information external relations – Spain and the European Community' (Brussel 1983).

1984

- Europees Parlement, 'Spanish agriculture and enlargement' (Brussel 1983).

Secundaire bronnen

- Apel, E., *European monetary integration 1958-2002* (New York 1998).
- Bell, D.S., *François Mitterrand. A political biography* (Cambridge 2005).

- Christofferson, T.R., *The French socialists in power, 1981-1986. From autogestion to cohabitation* (Londen 1991).
- Cole, A., *Francois Mitterand. A study in political leadership* (Londen 1994).
- Curley, T.M., 'Social Identity Theorie and EU expansion' in: *International studies quarterly vol.53*. (2009).
- Deweirtdt, E., A. van Poeck, J. Annaert, *Monetaire theorie en politiek* (Apeldoorn 1997).
- Estaing, V.G. d', *Démocratie Française* (Paris 1983).
- Eyden, T. van der, *Public management of society. Rediscovering French institutional engineering in the European context* (Amsterdam 2003).
- Fraudet, X., *France's security independence. Originality and constraints in Europe 1981-1995* (Bern 2006).
- Gomez, R., *Negotiating the Euro-Mediterranean partnership. Strategic action in EU foreign policy?* (Burlington 2003).
- Gounod, V., *François Mitterrand. Een biografie* (Soesterberg 2008).
- Grimmel, A., C. Jakobeit, *Politische theorien der Europäischen integration* (Wiesbaden, 2009).
- Hitchcock, W., *The struggle for Europe. The turbulent history of a divided continent, 1945 to the present* (New York 2004).
- Holman, O., *Integrating southern Europe. EC Expansion and the transnationalisation of Spain* (Amsterdam 1993).
- Hughes, K., 'Turkey and the European Union. Just another enlargement? Exploring the implications of Turkish accession' (2004).

- Kergorlay, H. de, 'Demande d'adhésion à la C.E.E. le 28 juillet' in: *Le Figaro* (Parijs 1977).
- Kesselman, M., J. Krieger, C. Allen, J. DeBardleben, S. Hellman, D. Ost, G. Ross, *European politics in transition* (Boston 2009).
- Klug, M., *Market entry strategies in Eastern Europe in the context of the European Union* (Wiesbaden 2006).
- Magone, J.M., *Contemporary Spanish politics* (2e druk New York 2009).
- Moravcsik, A., *The choice for Europe. Social purpose and state power from Messina to Maastricht* (London 1998).
- Moravcsik, A., F. Schimmelfennig, 'Liberal intergovernmentalism' in: A. Wiener, T. Diez, *European integration theory* (Oxford 2009).
- Nicolaidis, P., S.R. Boean, F. Bollen, P. Pezaros, *A guide to the enlargement of the EU (II). A review of the process, negotiations, policy reforms and enforcement capacity* (Maastricht 1999).
- Portero, F., 'Spain, Britain and the Cold War' in: S. Balfour, P. Preston, *Spain and the great powers in the twentieth century* (2e ed. London 2002).
- Price, R., *A concise history of France* (2e ed New York 2005).
- Royo, S., P.C. Manuel, 'Some lessons from the fifteenth anniversary of the accession of Portugal and Spain to the European Union' in: S. Royo, P.C. Manuel, *Spain and Portugal in the European Union. The first fifteen years* (Londen 2003).
- Ruano, L., 'Origin and the implications of the European Union's enlargement negotiations procedure' in: *IEU working papers* (2002).
- Ruano, L., 'The consolidation of democracy versus the price of olive oil. The story of why the CAP delayed Spain's entry to the EC' in: *Journal of European Integration History vol 11* (2005).

- Sjusen, H., B. Romsloe, 'Protecting the idea of Europe. French enlargement' in: H. Sjusen, *Questioning EU enlargement. Europe in search of identity* (New York 2006).
- Souske, A., 'Marché commun. La question espagnole' in: *L'Express* (Parijs 1977).
- Streeck, W., K.A. Thelen, *Beyond continuity. Institutional change in advanced political economics* (New York 2005).
- Tiersky, R., *François Mitterrand. A very French president* (Oxford 2000).
- Torcal, M., P. Chibber, 'Elites, cleavages y sistema de partidos en una democracia consolidada. España 1986-1992' in: *Revista de Investigaciones Sociológicas* 69 (1995).
- Védrine, H., *Les mondes de François Mitterrand. A l'Élysée* (Parijs 1996).
- Wall, S., *A stranger in Europe. Britain and the EU from Thatcher till Blair* (New York 2008).

Websites

- Boudewijn, R., 'De Europese Unie, Frankrijk en Turkije. Een impasse zonder uitweg?' in: *Clingendael European Studies Program commentaar vol.5*. Geraadpleegd 8 juni 2011.
www.clingendael.nl
- Deschamps, E., 'Le problème des produits agricoles ibériques' in: *European Navigator*. Geraadpleegd 7 juni 2011.
www.ena.lu
- Lee, J., 'Defining the national interest. Domestic sources of the French European Monetary policy during the Mitterrand era.' Geraadpleegd 18 juni 2011.
http://aei.pitt.edu/2659/1/002787_1.PDF
- Milner, H., 'Reviews. The choice for Europe'. Geraadpleegd 7 juni 2011.
www.cornellpress.cornell.edu

- Mitterrand, F., 'Speech by François Mitterrand to the European Parliament' in: *Official Journal of the European Communities*. Geraadpleegd 8 juni 2011.

www.ena.lu

- Suárez, A., 'Solicitud de adhesión de España a la Comunidad Europea del Carbón y del Acero'. Geraadpleegd 23 mei 2011.

www.ena.lu

Overig

- Europe Publications, *The European Union encyclopedia and directory* (3e druk Londen 1999).